

dr Ewelina Lilia Polańska

Akademia Zamojska

e-mail: ewelinalilia@wp.pl

<https://orcid.org/0000-0003-2960-621X>

W Zamościu o etyce w architekturze.

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji

Naukowej *Etyczne wymiary architektury miasta.*

Inspiracje zamojskie, Zamość, 21 listopada 2022 roku

Zamość – miasto powstałe z geniuszu, wiedzy i idei dwóch ludzi: fundatora Jana Zamojskiego i włoskiego architekta Bernarda Moranda, wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO – przyciągnął 21 listopada 2022 roku naukowców – teoretyków i praktyków, a także słuchaczy na Ogólnopolską Konferencję Naukową pt. *Etyczne wymiary architektury miasta. Inspiracje zamojskie*. Kanclerski Gród ze swoim układem urbanistycznym wpisującym się w ideę miasta idealnego, miasta etycznego był miejscem szczególnie predystynowanym do dyskusji na takie tematy, co zostało podkreślone podczas wystąpień. Jak mówił dr Jakub Żygawski:

Wybór Zamościa na miejsce konferencji nie był [...] przypadkowy. Zachowane od 442 lat w niemal niezmienionej formie „miasto idealne” [...] w ciągu ostatniego wieku przechodziło architektoniczną metamorfozę prowadzącą do odtworzenia utraconego w okresie zaborów piękna. To efekt pracy architektów i urbanistów, którzy niejednokrotnie przy podejmowaniu decyzji oraz podczas prowadzonych działań kierowali się etycznymi przesłankami wynikającymi z posiadanej wiedzy.

Wydarzenie współorganizowały: Archiwum Państwowe w Zamościu, Akademia Zamojska oraz Komisja Urbanistyki i Architektury Polskiej Akademii Nauk O/Kraków. Sesje przedpołudniowe odbyły się w Sali Consulatatus w ratuszu, zaś po południu w Rektoracie AZ. Ogólnopolska konferencja zgromadziła badaczy z różnych stron Polski, z 9 ośrodków akademickich, naukowych i archiwum. Jako pierwszy powitał uczestników

Prezydent Miasta Zamość Andrzej Wnuk, przypominając o antropomorficznym projekcie wielokulturowego Zamościa, „czyli odwzorowującym człowieka”. Mówił: „Cóż może być bardziej etycznego na świecie niż człowiek, ze swoją wolną wolą, działalnością, kreującą postawy społeczne i moralne”.

Następnie głos zabrali przedstawiciele trzech instytucji współorganizujących symposium. Przewodniczący Komisji Urbanistyki i Architektury PAN Oddział w Krakowie prof. dr hab. inż. arch. Zbigniew K. Zuziak uwidaczniał logiczne powiązanie wątku miasta idealnego z ideą miasta etycznego. Zaznaczył, że to właśnie z Zamościa – miasta idealnego – „mogą pójść bardzo mocne przesłania dla środowisk, które zajmują się architekturą, urbanistyką, zarówno w kategorii rozwoju miasta, jak też nauczania”.

JM Rektor Akademii Zamojskiej dr hab. Paweł Skrzydlewski, prof. AZ zwrócił uwagę, iż w tradycji naszej kultury wszelkie nauki, sztuki są przyporządkowane do jednego, czyli do ludzkiej doskonałości, a w tym „również udział bierze architektura jako dziedzina twórczości związana z kreacją budynków i struktury życia ludzkiego”.

Dyrektor Archiwum Państwowego w Zamościu dr Jakub Żygawski podczas krótkiego wystąpienia inauguracyjnego podkreślał, iż w zawodzie architekta pojawiają się współcześnie nowe wyzwania, które „sprawiają, że architektura jako dziedzina nauki antycypuje coraz więcej elementów z zewnątrz”, a „etyka zawodu architekta w powiązaniu z problematyką dziedzictwa kultury to w obecnych czasach temat bardzo aktualny”. Wskazywał także na ważną rolę archiwów państwowych w zachowywaniu tożsamości kulturowej społeczności na danym obszarze. Mówił: „dokumenty, projekty, plany architektoniczne i kartograficzne zachowane w archiwach i tworzące państwowy zasób archiwalny są często jedynym śladem po dawnych obiektach dziedzictwa kulturowego”. Dr J. Żygawski wymieniał również nazwiska zamojskich architektów, m.in. Bernarda Moranda, Jana Wolffa, Jana Jaroszewicza, Jana Michała Linka, Fryderyka Gisgesa, Fryderyka Merksena, Henryka Ittara, Jana Pawła Lelewela, Bernarda Engbrichta, Waleriana Kronenberga, Edwarda Kranza czy Tadeusza Zarembę.

Owocami ich pracy są zachowane do dzisiaj zabytkowe kamienice, świątynie, bramy i fortyfikacje, również budynki użyteczności publicznej i domy mieszkalne. Również im nie pozostawała obca etyka zawodu, którą kierowali się lub kierować się musieli prowadząc różnego rodzaju inwestycje budowlane.

W trakcie naukowej debaty badacze zajęli się zagadnieniami etycznymi związanymi z materialnymi i duchowymi wartościami architektonicznego i urbanistycznego dziedzictwa. Wpisują się one w dyskusję nad etyką rozwoju miejskiego jako jednego z istotnych pojęć strategii planowania, projektowania i rozwoju miast i regionów.

Il. 1. Prelegenci w Sali Consulatatus w zamojskim ratuszu.

Fot. Kazimierz Chmiel.

Podczas sesji pierwszej pt. *Etyka w architekturze* naukowcy podjęli rozważania ogólne dotyczące pojęcia miasta etycznego, antropologicznych podstaw dobrej architektury, a także relacji architektury, poszukującej „straconego piękna”, i nauk o człowieku. Prelegentami tej części byli: prof. dr hab. inż. arch. Zbigniew K. Zuziak (PAN, PRz), dr hab. Paweł Skrzydlewski, prof. AZ oraz prof. dr hab. inż. arch. Krzysztof Lenartowicz (PAN).

Panel drugi pt. *Etyka w procesie projektowania i budowania* skupił się na problemach i wyzwaniach etycznych, z którymi mierzą się architekci, na sformułowanych zasadach nie zawsze realizowanych w praktyce, na zgubnych skutkach braku konsekwencji w planowaniu. Wystąpili: prof. dr hab. inż. arch. Artur Jasiński (KA), dr szt. Jerzy Gruszczyński (PPUZ), dr inż. arch. Miłosz Zieliński (PK).

Kolejny panel współtworzyli: dr hab. inż. arch. Jan Wrana, prof. PL, prof. dr hab. inż. arch. Zbigniew Myczkowski (PK) oraz prof. dr hab. inż. Wojciech Przegon (UR). Badacze skupili się na wartościach etycznych Zamościa, przestrzeni kulturowej miasta idealnego, duchowej i materialnej wymowie dziedzictwa urbanistycznego w działaniach architekta krajobrazu. Zwłaszcza w trakcie pracy z obiektami dziedzictwa kulturowego na architektach ciąży wielka odpowiedzialność.

W sesji czwartej pt. *Zamojskie spory etyki z praktyką* dr Ewelina Lilia Polańska (AZ) i dr Jakub Żygawski (AZ, APZ) przywołali konkretne przykłady zderzenia etycznych postulatów z działaniami na zamojskim gruncie. Dyrektor Wydawnictwa Akademii

Zamojskiej zaprezentowała głośny w latach 30. XX wieku spór między dwoma architektami, zaś dyrektor APZ omawiając szeroko i ciekawie projekt Centrum Usług Ogólnomiejskich w Zamościu, zadał przewrotne pytanie: czy destrukcja może być postępem?

Funkcję moderatorów i jednocześnie członków komitetu organizacyjnego pełnili: prof. dr hab. inż. W. Przegon, dr J. Żygawski, dr E.L. Polańska, dr inż. arch. M. Zieliński. Honorowym patronatem konferencji objął Prezydent Miasta Zamość. Patronaty medialne sprawowali: TVP3 Lublin, Polskie Radio Lublin, a także Portal Akademicki Skafander.

Mottem naukowego sympozjum stały się słowa z *Kodeksu Etyki Zawodowej Architekta*:

Architekci [...] we wszystkim co mówią lub robią kierują się uczciwością zawodową. Podtrzymują i rozwijają swą wiedzę o sztuce i architekturze, szanując całość dorobku architektonicznego i przyczyniają się do jego rozwoju, kierując się w swej pracy przede wszystkim bezstronnymi kryteriami zawodowymi, które przedkładają nad wszelkie inne motywy działań.

Obrady uwidoczniły, że założenia i postulaty nie zawsze są zgodne z rzeczywistą praktyką, a przed architektami stoją nierzadko etyczne dylematy i wyzwania.

Il. 2. Słowo Dyrektora APZ dr. Jakuba Żygawskiego na zakończenie konferencji.

Fot. Kazimierz Chmiel.

Słowa kluczowe: Zamość; architektura; etyka; Akademia Zamojska; Archiwum Państwowe w Zamościu; Polska Akademia Nauk; ogólnopolska konferencja naukowa

Keywords: Zamość; architecture; ethics; Academy of Zamość; The State Archives in Zamość; The Polish Academy of Sciences; nationwide scientific conference